

ВИЗНАЧЕННЯ ОБСЯГУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

DETERMINATION OF COPYRIGHT RIGHTS ON THE INTERNET

Чуйко В.О.,

студентка міжнародно-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню питання щодо обсягу авторських прав та особливостей розміщення інформації в Інтернеті. Встановлено розуміння поняття авторського права та його об'єктів у мережі Інтернет. Визначено особливості форм вираження об'єктів інтелектуальної власності в цифровому середовищі. Досліджено основні авторські права, які надаються суб'єктами інформаційних відносин щодо творів, розміщених у мережі Інтернет, та особливості їхньої реалізації. Зокрема, розглянуто майнові та особисті немайнові права авторів. Проаналізовано судження науковців щодо визначення немайнових прав щодо розміщених в Інтернеті творів. Окреслено проблемні питання, пов'язані дотриманням балансу прав автора та користувачів на твори, розміщені в Інтернеті. У статті наголошується на актуальності вивчення цього питання, оскільки розвиток інформаційної сфери та сучасного суспільства приводить до значного зростання ролі інтелектуальної власності та сприяє поширенню обсягу прав у мережі Інтернет як авторів, так і користувачів. Через аналіз положень законодавства та теоретичних матеріалів робиться висновок про невизначеність авторських прав у мережі Інтернет на сучасному етапі та необхідність вдосконалення законодавчого врегулювання цієї проблеми, оскільки проблема захисту авторських прав у мережі Інтернет є одним із найскладніших і водночас актуальних питань сьогодення. Інтернет-технології дають змогу поширювати різні види інформації, зокрема об'єкти, які охороняються авторським правом. А це, у свою чергу, може сприяти масовому порушенню авторського права в інформаційному просторі. Досліджено міжнародні та національні нормативно-правові акти стосовно визначення змісту авторських прав у мережі Інтернет. Звертається також увага на складнощі реалізації окремих правомочностей авторів, закріплених положеннями чинного цивільного законодавства. Окреслено проблемні питання, пов'язані з дотриманням не тільки майнових, але й немайнових прав автора на твори, розміщені в Інтернеті. Надано рекомендації та певні пропозиції для встановлення обсягу прав авторів і користувачів на твори, розміщені в Інтернеті, з дотриманням балансу між ними.

Ключові слова: мережа Інтернет, авторські права, майнові права, особисті немайнові права, автор, користувач.

The article is devoted to the study of the scope of copyright and the peculiarities of information placement on the Internet. Understand the concept of copyright and its objects on the Internet. The features of the expression of intellectual property objects in the digital environment are identified. The basic copyrights provided by the subjects of informational relations concerning the works placed on the Internet and the peculiarities of their realization are explored. In particular, the property and personal non-property rights of the authors are examined. Scientists' judgments regarding the determination of non-proprietary rights to works published on the Internet are analyzed. Issues related to the balance of author's and users' rights to works posted online are outlined. The article emphasizes the relevance of the study of this issue, as the development of the information sphere and modern society leads to a significant increase in the role of intellectual property and contributes to the expansion of the rights of the Internet both authors and users. The analysis of legal provisions and theoretical materials concludes that copyright on the Internet is uncertain at the present stage and the need to improve the legislative regulation of this problem. Because the problem of copyright protection on the Internet is one of the most difficult and topical issues of today. Internet technologies allow the dissemination of various types of information, including copyrighted objects. And this, in turn, can contribute to a massive violation of copyright in the information space. International and national rules on the definition of copyright on the Internet have been explored. Attention is also drawn to the complexity of the exercise of the individual powers of authors, enshrined in the provisions of the applicable civil law. Issues related to the observance of not only the proprietary but also non-proprietary rights of the author to works published on the Internet are outlined. Guidelines and suggestions are provided to determine the extent of the rights of authors and users to works published on the Internet while maintaining balance.

Key words: Internet, copyright, property rights, personal non-property rights, author, user.

Постановка проблеми. В умовах сучасного світу особливо великого значення набуває інформація. При цьому найбільш зручним способом її одержання та передачі є використання всесвітньої комп'ютерної мережі Інтернет. Сьогодні Інтернет став більш важливим джерелом інформації, порівняно з періодичними друкованими засобами масової інформації. Він дає широкі можливості для самореалізації та розвитку свого потенціалу. Відповідно, постає проблема визначення обсягу прав інтелектуальної власності, що безпосередньо пов'язане з розвитком Інтернету та зростанням його значення в житті суспільства. Особливістю сучасного етапу розвитку авторського права є зміна форми вираження творів, а тому важливим є визначення також особливостей реалізації авторських прав у мережі Інтернет.

Стан опрацювання цієї проблематики. Питанню визначення обсягу авторських прав у мережі Інтернет приділили увагу такі науковці, як М.М. Богуславський, А.Б. Гельб, О.В. Дзера, А.С. Довгерт, Р.В. Дроб'язко, В.О. Жаров, В.І. Жуков, Р.А. Калюжний тощо. Неодноразово звертали свою увагу на проблемні питання щодо змісту авторських прав у мережі Інтернет також М.Х. Ліфті, О.А. Підпригора, О.О. Підпригора, Р.Б. Шишка та інші.

Метою статті є, по-перше, визначення поняття авторського права та його об'єктів у мережі Інтернет; по-друге, дослідження особливостей його реалізації та обсягу в новому цифровому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Авторське право є ключовою галуззю права інтелектуальної власності. Нині в українському законодавстві відсутнє чітке визначення поняття «авторське право», але на основі наявних нормативних актів і доробків науковців можна визначити це поняття у двох аспектах. Наприклад, в об'єктивному розумінні авторське право – це сукупність цивільно-правових норм, що регулюють відносини зі створення та використання творів науки, літератури та мистецтва. А в суб'єктивному – особисті немайнові та майнові права, які виникають в автора у зв'язку зі створенням твору та охороняються законом. Для визначення обсягу прав автора важливим є його розуміння саме в суб'єктивному значенні. Згідно з Цивільним кодексом України, автору належать майнові та особисті немайнові права. Зокрема, до майнових прав належать такі, як: відтворення (опублікування, копіювання, тиражування) твору; розповсюдження твору шляхом продажу або відчуження в інший спосіб; здача твору в найом чи у прокат; публічне виконання і публічне сповіщення твору; публічний показ твору; створення похідних творів: творчий переклад, аранжування, адаптація та інше. Категорія особистих немайнових прав авторів включає: право авторства – право визнаватися автором твору; право на ім'я – право використовувати чи дозволяти використовувати твір під справжнім ім'ям автора, псевдонімом і без зазначення імені (анонімно); право на

недоторканність твору – юридичні гарантії захисту твору від будь-якого неправомірного редагування, спотворення, від посягань на твір, здатних зашкодити честі та репутації автора [1, с. 513]. Згідно зі статтею 8 Закону України «Про авторське право та суміжні права» об'єктами авторського права є такі: літературні та художні твори; лекції, промови, проповіді та інші усні твори; драматичні, музично-драматичні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їхніх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; інші твори. Такий перелік не є вичерпним, а тому різноманіття форм вираження об'єктів авторського права також є необмеженим. Отже, законодавством регулюються авторські права переважно на матеріально виражений твір, тоді як у цифровому середовищі твори автора перебувають в електронній формі. Розвиток інформаційної сфери зумовив розширення форм існування об'єктів авторського права, які вже давно не обмежуються виключно фізичними носіями інформації. Сьогодні є фактично дві форми творів: 1) традиційна або письмова, тобто така, що може бути втілена на певному матеріальному носії; 2) цифрова. В Інтернеті, як правило, розміщені ті об'єкти права інтелектуальної власності, що можуть бути представлені саме в цифровій формі [3, с. 91].

Розглянемо спочатку *особливості реалізації майнових прав автора в мережі Інтернет*. По-перше, автору належить виключне право на використання твору. Це означає, що жодна особа не може використовувати твір без дозволу автора, за винятком випадків, передбачених законодавством. Одна з форм використання твору – це його відтворення. Під відтворенням слід розуміти виготовлення одного чи більше примірників (копій) твору в будь-якій матеріальній формі, зокрема у звуко- чи відеозаписі, записі в пам'яті комп'ютера. В Акті про авторське право США 1976 року зазначено, що примірником твору є матеріальний об'єкт, в якому зафіксовано твір, з якого він може бути сприйнятий, відтворений чи іншим чином повідомлений або безпосередньо, або за допомогою машини чи пристрою [4]. Українське законодавство визначає такий процес фіксації творів (їхнє відтворення), як «запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (зокрема, цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер» (ст. 1 ЗУ «Про авторське право та суміжні права»). Проте проблема такого розуміння полягає в тому, що тоді кожен користувач Інтернету автоматично стає потенційним порушником авторських прав. Оскільки під час користування мережею Інтернет будь-який його користувач, сам того не помічаючи, створює чимало тимчасових копій цього твору – у браузері, в оперативній пам'яті комп'ютера тощо. При цьому вільний доступ дає можливість більшості також свідомо зберегти на жорсткому диску свого комп'ютера результат інтелектуальної діяльності автора для тих чи інших цілей.

Тому для окреслення самого процесу роботи мережі Інтернет визначальною є позиція Суду щодо «тимчасового чи постійного зберігання». Згідно з п. 46 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 р. «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» розміщення творів у мережі Інтернет у вигляді, доступному для публічного споживання, є їхнім відтворенням [6]. Отже, правомочність відтворення напряму пов'язана з тими правовідносинами, що виникають внаслідок розміщення творів у мережі Інтернет у цифровій формі. Враховуючи глобальний характер Інтернету, неможливо встановити контроль за всіма об'єктами інтелектуальної власності, що там містяться, адже все одно знайдуться ті, хто буде намагатися обійти певні обмеження. А розширення обсягу прав авторів може призвести до значних перешкод усебічного використання Інтернету, що загрожуватиме порушенням балансу між правами авторів і правами

користувачів Інтернету [5, с. 128]. Відтворення об'єктів авторського права в Інтернеті дає авторам широкі можливості, адже завдяки його загальнодоступному характеру будь-хто може розмістити здобутки своєї інтелектуальної діяльності, особливо, якщо це не потребує дозволу на таке розміщення, але саме це дозволяє так само легко порушити авторське право.

При цьому слід також враховувати, що використання гіперпосилань під час користування мережею Інтернет не є використанням твору. Оскільки гіперпосилання не створює нової чи похідної копії твору (тобто відтворення не відбувається). Однак якщо за допомогою такого гіперпосилання можна отримати доступ до творів, що є в обмеженому доступі, то це вже потребує дозволу праволодильців та є наданням доступу до загального відома публіки.

Правомочність подання творів до загального відома публіки. Розповсюдження, як правило, здійснюється шляхом продажу або іншої передачі права власності. В умовах сучасного світу набагато легше та простіше робити це саме за допомогою мережі Інтернет. Продати будь-що сьогодні в Інтернеті навіть простіше, ніж у реальному житті. Важливо, що визначення права на розповсюдження залежить від визначення порушення права на відтворення. Зважаючи на цю залежність, у деяких країнах право на розповсюдження вкладається до права на відтворення. А от із погляду Європейських країн право на розповсюдження взагалі не має застосовуватися в контексті Інтернету.

Застосування такого права до творів, розміщених в Інтернеті, має свої особливості, адже розповсюдження творів у такому разі може відбуватися без згоди автора незліченну кількість разів, оскільки його право було «вичерпано» з моменту розміщення першого примірника твору (його оригіналу). Принцип «вичерпання» є обмеженням авторського права на розповсюдження. Відповідно до цього принципу це право вичерпується з моменту продажу чи відчуження примірника твору в будь-який інший спосіб його автором, але, чи діє це обмеження у разі розміщення твору в Інтернеті, стверджувати однозначно неможливо, оскільки застосування цього принципу стосовно творів, що передаються в мережі Інтернет, спричинює конфлікт між правом на відтворення та правом на розповсюдження. Оскільки в результаті кожної передачі твору створюється його примірник, тоді як оригінал залишається в того, хто здійснює передачу. Тому європейське законодавство розглядає передачу інформації через Інтернет скоріше як послугу та пропонує виключити Інтернет із сфери дії «принципу вичерпання» [5, с. 129].

Ще одна форма виключних прав автора – право на публічне виконання та на публічний показ творів. В українському законодавстві публічне виконання розуміється як «подання за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав творів, <...> шляхом декламації, гри, співу, танцю та іншим способом як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до звичайного кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час». Публічний показ визначається як «будь-яка демонстрація оригіналу або примірника твору, <...> за згодою суб'єктів авторського права безпосередньо або на екрані <...>, за допомогою інших пристроїв чи процесів...».

Згідно з американським законодавством, право на публічне виконання та публічний показ також стосується діяльності з розміщення творів в Інтернеті, оскільки воно включає в себе «передачу» такого твору його автором. Тому в контексті використання твору у мережі Інтернет більш актуальним, на мою думку, є саме публічний показ, адже у процесі публічного виконання має відбуватися передача виконання твору, а публічного показу – примірника твору, оскільки всі об'єкти авторського права

в Інтернеті, як правило, виражені в цифровій формі [5, с. 131]. Реалізація цього права має відповідати кільком умовам: 1) доступності користувачам у будь-який час; 2) та з будь-якого місця. Такі умови, як на мене, виступають певними обмеженнями авторських прав, оскільки можуть сприяти їхньому порушенню.

Публічне сповіщення творів. Публічним сповіщенням є передача за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав в ефір за допомогою радіохвиль, зокрема, з використанням супутників чи передача на віддалі за допомогою проводів або будь-якого виду наземного чи підземного кабелю творів, коли зазначена передача може бути сприйнята необмеженою кількістю осіб у різних місцях, віддаленість яких від місця передачі є такою, що без зазначеної передачі зображення чи звуків не можуть бути сприйняті. Норми Бернської конвенції встановлюють право на публічне сповіщення таких категорій об'єктів: виконання драматичних, музично-драматичних і музичних творів, передача в ефір і по проводах, кінематографічні переробки і відтворення літературних і художніх творів, декламування літературних творів, а також кінематографічні твори. І, навпаки, не поширюється на такі види творів, що передаються Інтернетом, як: комп'ютерні програми, твори образотворчого мистецтва, фотографії та ноты – вони не можуть бути ані передані в ефір, ані по проводах тощо. У цьому аспекті обсяг авторських прав також є обмеженим, оскільки публічне сповіщення, наприклад, створеної комп'ютерної програми в Інтернеті має певні складності [7].

Щодо особистих немайнових права автора, то до них належать такі: 1) право вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо; 2) забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору; 3) обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору; 4) право на недоторканність твору (ст. 438 Цивільного кодексу України) [8]. Специфіка цифрового середовища та проблеми, що виникають через його використання, змушують деяких учених говорити про те, що потрібно взагалі відмовитись від концепції немайнових прав щодо розміщених в Інтернеті творів. Але зрозуміло, що в умовах сучасного світу така позиція є не зовсім правильною, адже саме розвиток цифрового середовища зумовив розширення можливостей для реалізації свого потенціалу. Зокрема, чимало людей не просто використовують мережу Інтернет у своїх цілях, а й створюють ресурси для такого використання – є авторами (творцями) різноманітних програм, вебсторінок і т. д. Особливість

реалізації особистих немайнових прав у мережі Інтернет полягає в тому, що обсяг прав автора є досить широким. Наприклад, право на ім'я автора дає можливість йому сповістити, що саме він є творцем конкретного твору або взагалі залишитись анонімом. У мережі Інтернет досить часто розміщують об'єкти інтелектуальної власності, автори яких невідомі або побажали залишитись анонімами. Але це, у свою чергу, зумовлює легке їхнє порушення. До того ж як бути тим, хто не може вказати своє ім'я як автора на створій вебсторінці тощо. У такому випадку обмежується обсяг авторських прав. Порушення такого права тісно пов'язане з особистим немайновим правом автора на недоторканність твору, а стежити за дотриманням такого права в цифровому просторі досить складно і практично неможливо.

Висновки. На підставі викладеного можна дійти висновку, що розвиток інформаційної сфери сприяє реалізації майнових та особистих немайнових прав авторів. Обсяг авторських прав у мережі Інтернет практично не відрізняється від правомочностей, визначених законодавством щодо традиційних творів, але все одно має певні обмеження та складності реалізації й захисту таких прав. Використання мережі Інтернет зумовило розширення форм існування об'єктів авторського права, які вже давно не обмежуються виключно фізичними носіями інформації. Усі види творів, зафіксовані в цифровій формі та розміщені в мережі Інтернет, відповідають критеріям охороноздатності, які встановлені законодавством. Однак вільний доступ до різноманітних ресурсів призводить до неправомірного використання об'єктів інтелектуальної діяльності авторів, а тому автори мають розуміти, що публікація твору у мережі надає право використовувати цей твір усім охочим. Сьогодні серед дослідників немає єдиної думки щодо вирішення цих проблем. Але при цьому зрозуміло, що збільшення обсягу авторських прав для запобігання таким правопорушенням може призвести до порушення балансу між правами авторів і правами користувачів. Можна також зазначити, що порушення прав у сфері інтелектуальної власності є однією з ключових проблем не лише в Україні, але й у всьому світі, незважаючи на досить розширену законодавчу базу. Отже, оптимальним вирішенням проблеми буде не збільшення обсягу прав авторів, а нормативне закріплення особливостей реалізації такого права в мережі Інтернет, а також встановлення нагляду за використанням твору та обмеження доступу до об'єктів права інтелектуальної власності певного виду для забезпечення їхнього захисту від протиправного використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стовпець О.В. Проблеми охорони авторського права в інформаційному суспільстві. *Альманах права. Правовий світогляд: вимоги практики*. Київ, 2014. Вип. 5. С. 512–517.
2. Про авторське право та суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
3. Одінцова О.О., Черняк Г.М. Об'єкти авторського права в сфері функціонування мережі Інтернет. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Серія : Право*. 2013. Вип. 2 (18). С. 91–95.
4. Copyright Act of 1976 (with amendments to Title 17 enacted through December 9, 2010). U.S. Copyright Law. § 101–106, 602 (a).
5. Кирилюк А.В. Зміст та обсяг авторських прав в мережі Інтернет. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 7. С. 127–134.
6. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : Постанова Пленуму Вищого Господарського Суду України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>.
7. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів : Міжнародний документ від 24 липня 1971 р. *Всесвітня організація інтелектуальної власності*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051.
8. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.